

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ОСВІТНЬО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР РДГУ**

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА

МАТЕРІАЛИ

ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА
У ВИСОКОСМИСЛОВОМУ ПОЛІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ»**

**31 БЕРЕЗНЯ 2021 Р.
РІВНЕ**

УДК 373.3.011.3-051:005.336.5

ББК 74.204.2

П- 84

Рекомендовано до друку
вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 27 травня 2021 р.)

Рецензенти:

Безкоровайна О.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету

Журба К.О., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник лабораторії морального, громадянського та міжкультурного виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Рівне, 31 березня 2021 р. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2021. 216 с.

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми Всеукраїнської науково-практичної конференції «Професійний розвиток педагога у високосмисловому полі сучасної освіти».

У виданні висвітлюються питання розвитку освіти в Україні, особливості організації освітнього процесу в закладах освіти, вимоги суспільства до професійного розвитку педагога у високосмисловому полі сучасної освіти.

Збірник рекомендований для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти і всіх тих, хто цікавиться питаннями історії та сьогодення системи освіти.

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів та грамотність несуть автори публікацій.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

© Кафедра педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти
Рівненського державного
гуманітарного університету, 2021.
Укладання.

© Автори статей, 2021

рефлексивні, ігрові, наочні й практичні методи виховання.

Свою ефективність довів метод умовляння, який застосовувався з метою корегування та вироблення у старших підлітків розуміння причинно-наслідкових зв'язків власної поведінки, глибокого осмислення та усвідомлення власних вчинків, взаємодії з дорослими й однолітками.

Цей метод використовувався в індивідуальній і груповій роботі й ґрунтувався на довірливих стосунках усіх суб'єктів виховного процесу.

На формульованому етапі експерименту нами ініціювалося використання рефлексивно-експліцитного методу, розробленого І.Бехом. Це допомогло старшим підліткам, спираючись на власний життєвий досвід, краще зрозуміти сутність гуманістичних цінностей і способи їхнього вияву. Використаний метод проєктів («Молодь творить нові смисли») дав підліткам змогу усвідомити смисложиттєві цінності як невід'ємну складову суспільного життя; розвивати самостійність, зміцнювати почуття відповідальності за своє моральне зростання.

Позитивний вплив на виховання смисложиттєвих цінностей старших підлітків мало виконання різних вправ і творчих завдань («Емоції», «Осмислення життя», «Мій портрет у променях сонця», «Почуття», «Шкала самооцінки» (за Ч. Спільбергом), «Виховання волі»), які розвивали увагу, спостережливість, креативність, мислення, а також наполегливість у подоланні труднощів.

В експериментальній виховній практиці широко використовувалися «мозковий штурм» («Що заважає людям поводитися відповідально?», «Де межі нашої свободи»), пізнавальні й розвивальні ігри («Якою має бути мета життя?», «Чи добре ми знаємо чого хочемо?» тощо), тести («Самоповага», «Чи є Ви капітаном власного життя?», «Який я насправді», «Цілі життя» тощо).

Таким чином, виховання смисложиттєвих цінностей старших підлітків – актуальне завдання сучасної педагогіки, що ставить за мету виховання у дітей відповідних моральних якостей на основі збагачення форм і методів виховної роботи. Все це відіграє важливу роль у становленні дітей і спонукає всіх учасників виховного процесу до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпечуючи ефективність досягнутих результатів.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ПЕДАГОГІКИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАННІ

Яковишина Тетяна В'ячеславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне

Низка сучасних дослідників зазначають, що арт-педагогіка як галузь педагогічної науки ґрунтується на теоретико-методологічних підходах педагогіки, що пов'язані із застосуванням мистецтва як засобу навчання, виховання та педагогічної підтримки учасників освітнього процесу, формування сукупності їх особистісних новоутворень, і наголошують, що арт-педагогіка спрямована на розв'язання завдань інтелектуального та художнього розвитку особистості, забезпечує полегшення процесу навчання та мисленнєвої діяльності, передбачає безпосередню творчу взаємодію педагога та студента, сприяє мотивації до навчання перейшло в самонавчання, виховання – в самовиховання, а розвиток – у безпосередній саморозвиток [1].

На теперішній час у наукових колах ведуться суперечки щодо визначення змісту поняття «арт-педагогіка». Чітко виокремилися дві лінії у тлумаченнях: представники однієї наполягають на корекційно-педагогічному аспекті у змісті поняття «арт-педагогіка», згідно чого вона є синтезом двох галузей наукового знання (мистецтва та педагогіки), що уможливають розробку теорії і практики педагогічного корекційно спрямованого процесу розвитку дітей з особливими освітніми потребами і питання формування засад художньої культури через мистецтво (О. Медведєва, Т. Добровольська, І. Левченко). Інша група дослідників акцентують увагу на технологіях та методиках, зорієнтованих на спеціально організований процес мистецької освіти. Отже, за їхнім переконанням, фахівець з художньо-педагогічною освітою, здатний вирішити дидактичні завдання, що ставить мистецька освітня галузь, розвинути художнє сприйняття учнів, є арт-педагогом (Л. Лебедева, Е. Таранова).

Нам імпонують погляди Р. Пріми, яка зазначає, що арт-педагогіка є інноваційним науковим напрямом, який ще тільки формується та передбачає вивчення природи, закономірностей, принципів, механізмів впливу мистецтва та художньої творчості на становлення особистості в контексті освіти [4].

Сучасні науковці та практики спрямовують зусилля в бік тлумачення арт-педагогіки як технології. Так, О. Деркач вважає, що провідним завданням арт-педагогіки як технології є її вплив на становлення повноцінної гармонійної особистості, яка вирізняється багатим духовним світом, високою активністю в творчому сприйманні і перетворенні навколишнього світу, прагненням до соціальної взаємодії [2].

На основі аналізу наукових праць Т. Добровольської, Є. Медведєвої, І. Левченко, Л. Комісарової, можна визначити, що арт-педагогіка як технологія – поліфункціональна за суттю і передбачає не тільки художнє виховання, але і всі компоненти освітнього процесу – навчання, виховання, розвиток через пізнання різних видів мистецтва та участі у безпосередній міжкомунікативній взаємодії з ними [3].

Більше того, у сучасних дослідженнях акцентується увага на вагому аспекті: арт-педагогіка дозволяє працювати з різними категоріями учнів, хоча і наголошується на тому, що арт-педагогіка з одного боку виходить за межі роботи з дітьми, що мають проблеми, з іншого – не дублює сферу художньої освіти та

естетичного виховання. Тобто, в зміст поняття «арт-педагогіка» не слід включати тільки спеціальне художнє навчання дітей з особливими освітніми потребами, також не варто зводити до навчання навичкам малювання сенс арт-педагогічної діяльності, а слід додати формування основ художньої культури і соціальну адаптацію особистості засобами мистецтва.

Оскільки арт-педагогіка застосовує методи і технології, які сприяють більш якісному та ефективному навчанню і вихованню, то її провідним завданням є створення позитивного, мотивованого процесу навчання і виховання, а також умов особистісного розвитку. Розв'язання цих завдань можливе через усвідомлення та активізацію життєвих ресурсів; розвиток і активізацію творчого потенціалу; навчання навичкам саморегуляції; навчання комунікативним навичкам; розвиток сфери сприйняття тощо.

Розрізняють низку функцій арт-педагогічних технологій, спрямованих на отримання інтегративного результату з високою якістю і максимальною кількістю засвоєння навчально-художньої інформації, динамікою, насиченістю, варіантністю, а також універсалізацією знань, умінь і способів діяльності, що необхідно враховувати в організації інклюзивного навчання. Так, *мотиваційно-виховна функція* зорієнтована на створення мотиваційної основи особистості для здійснення художньо-перетворювальної діяльності, формування активної життєвої позиції, системи поглядів, переконань, культури поведінки і спілкування, світогляду, формуванню ціннісних новоутворень особистості через осмислення духовних пріоритетів мистецтва. *Пізнавальна функція* арт-педагогіки спрямовує зусилля на формування цілісної і багатогранної картини світу через емоційне сприйняття, осмислення і усвідомлення художніх образів різних видів мистецтв; осмислене розуміння художньої ідеї, образності тощо. *Аксіологічна функція* відповідає за суб'єктивне осмислення і прийняття загальнокультурних цінностей як засадничих в процесі сприймання, усвідомлення і оцінювання культурних явищ в житті, природі, мистецтві, здатність діяти за законами краси, духовності, гармонії. *Комунікативна функція* сприяє умовам спілкування з творами мистецтва, його авторами, глядачами (слухачами, учасниками) та зорієнтовує на специфічне спілкування з мистецтвом на рівні взаємодії художньої інформації та суб'єктивної моделі її розуміння в ракурсі діалогу, спрямовуючи на продуктивність свідомості у діалозі з різними видами мистецтв, а мисленнєвий акт на пізнання та усвідомлення авторської концепції художньої образності творів, поряд з одночасним наповненням їхнім суб'єктивним змістом. *Рекреаційна функція* ґрунтується на використанні різноманітних форм художньої експресії, що уможливають відчуття успіху та задоволення від пізнання мистецьких творів, виявлення прихованих талантів, розвиток художніх здібностей, сприяють укріпленню віри у власні сили; актуалізують значення мистецтва як форми психологічного розслаблення, відпочинку та відновлення духовного й фізичного стану людини. *Креативно-стимулююча* активізує творчу діяльність особистості упродовж її взаємодії з творами мистецтва: сприймання, осмислення і розуміння; інтерпретації художніх образів, танцювальних рухів,

зображувальних позицій, композиційного рішення тощо; безпосередньої участі в художньо-творчій діяльності. Реалізуючи *корекційну функцію*, арт-педагогіка спрямовує зусилля на корекцію та подолання недоліків інтелектуального та художнього розвитку, окрім того деяких відхилень у розвитку емоційної та вольової сфер через впровадження арт-педагогічних технік [4].

Щодо методів арт-педагогіки як провідного інструменту педагогічної діяльності, то, як відомо, універсального методу не існує: всі методи використовуються в певному поєднанні, композиції, яка в даній конкретній педагогічній ситуації може дати найбільший ефект і яка визначається педагогом з урахуванням цілої низки факторів, зокрема цілей і завдань виховання, віку дітей, їхніх індивідуальних особливостей, рівня підготовки, змісту та специфіки навчального предмета, майстерності педагога тощо.

Вибір методів і прийомів виховання та навчання в арт-педагогіці залежить від:

- вікових та індивідуальних особливостей і можливостей дітей з ООП;
- їхніх інтересів і схильностей;
- рівня підготовки;
- особливостей і ступеня відхилень у їхньому розвитку;
- цілей і завдань художнього розвитку дітей;
- специфіки впливу кожного з видів мистецтва;
- форм організації художньої діяльності;
- обсягу і якості художньої інформації;
- майстерності педагога, рівня володіння спеціальними педагогічними технологіями та технологіями художнього розвитку.

Класифікація методів у арт-педагогіці ґрунтується на загальноприйнятих підходах до їхнього визначення в дидактиці, в художній педагогіці та спеціальній педагогіці, яка враховує необхідність підбору для кожної категорії учнів з особливими освітніми потребами такої композиції методів і прийомів, які б дали найбільший результат.

Таке поєднання вимагає органічного поєднання методів і прийомів художнього розвитку в арт-педагогіці з методами і прийомами корекційно-педагогічної роботи. Ця обставина змушує педагогів ретельно відбирати методи, враховуючи їхнє оптимальне поєднання у конкретній ситуації.

Тому відбір і композиція методів та прийомів навчання й виховання в арт-педагогіці повинні, з одного боку, максимально сприяти художньо-естетичному розвитку (формування художньої культури, художньо-творчих здібностей, художньо-творчої діяльності), з іншого – відповідати особливим освітнім потребам учнів і специфіці корекційно-педагогічної роботи.

Така вимога ускладнює роботу вчителя й асистента вчителя, які повинні майстерно оволодіти технологією художньо-корекційного розвитку, потребує досить високої кваліфікації, відмінного знання основ арт-педагогіки та спеціальної педагогіки (а також основ суміжних наук), постійного творчого пошуку, знання індивідуальних особливостей своїх вихованців, їхніх інтересів,

схильностей, розуміння структури порушення в розвитку і володіння способами корекції за допомогою різних видів мистецтва.

З огляду на своєрідність педагогічної роботи з дітьми з ООП, акцент в класифікації методів навчання і виховання необхідно зробити на тих, які загальноприйняті як у загальній дидактиці, так і в спеціальній педагогіці. Однак всі вони залежать від специфіки впливу різних видів мистецтва.

З метою успішної реалізації арт-педагогіки в освітньому процесі учнів з ООП, на нашу думку, необхідно: 1) активно використовувати художнє мистецтво для засвоєння інтелектуального і духовного досвіду дітей з ООП; 2) зважати на інтеріоризацію знань, умінь і навичок арт-спрямування, тобто подавати навчальний матеріал у різних модальностях на підставі існуючих у людини репрезентативних систем (візуальної, аудіальної, кінестетичної, полімодальної); 3) налагоджувати суб'єкт-суб'єктну сферу в комунікативному просторі «вчитель – асистент вчителя – дитина з ООП».

Отож, арт-педагогіка з-поміж інших інноваційних педагогічних напрямів виокремлюється низками ознак:

- використання в освітньому процесі засобів мистецтва;
- домінування діалогу педагога з вихованцями в освітньому процесі;
- спільна художня творчість педагога і учня, яка майстерно переплітається з найрізноманітнішими видами навчальної та позанавчальної діяльності;

- «включення» творів мистецтва при вивченні різних предметів (засвоєння програмного матеріалу на внутрішньому, глибинному рівні, через зорове, вербальне та кінетичне сприйняття інформації).

Таким чином застосування арт-педагогічних технологій в освітньому процесі дітей з ООП має низку переваг:

1. Полегшує процес здобуття освіти і дитині, і вчителю. Деякі складні за структурою, формою, змістом знання легше засвоюються за допомогою художніх образів різного порядку: зорових, слухових, тактильних та ін. Невербальне спілкування, навчання часто дає більш потужний ефект, ніж вербальний виклад навчального матеріалу вчителем.

2. Сприяє соціально схваленому виходу агресивності та іншим негативним почуттям, які нерідко виникають у процесі спілкування педагога з учнями з ООП.

3. Дає можливість отримати незалежну інформацію для інтерпретації і діагностичних висновків про учня з ООП.

4. Дозволяє опрацьовувати навчальний матеріал в інтерактивному режимі з опорою на досвід педагога і вихованця з ООП, що робить знання, вміння і навички особистісно значущими.

5. Допомогає налагодити відносини між учителем і учнями, створити найбільш сприятливі умови для ведення діалогу, без чого немає продуктивного навчання.

6. Розвиває рефлексивну культуру, почуття внутрішнього контролю, необхідного в процесі освіти. Звернення до мистецтва впорядковує емоційну сферу, яка на рівні з інтелектуальною бере участь в процесі навчання.

7. Сприяє збереженню цілісності людської особистості, впливаючи в першу чергу в процесі навчання на етичну, естетичну, емоційну сфери особистості.

8. Залучає учнів з ООП до духовної культури людства через єдину систему цінностей педагогіки, науки, мистецтва, оперуючи одночасно (а часом паралельно) в освітній діяльності різними методами пізнання наукових і мистецьких явищ.

9. Сприяє розвитку всіх органів почуттів, мислення, пам'яті, уваги, волі в процесі навчання, виховання, розвитку засобами класичного або народного мистецтва.

10. Озброює педагога системою методів й прийомів, що уможливають прийняття учнем різноманітних знань, радісне входження в світ знань, «пропускання» їх в себе (інтеріоризація).

11. Сприяє соціалізації учня з ООП у соціумі, а, отже, самопізнанню, самовизначенню, самореалізації через залучення до результатів творчості всього людства, через власну творчість.

12. Слід пам'ятати, що людині властиво з народження відчувати потребу в прекрасному: дитині подобаються яскраві красиві іграшки, вона швидше заспокоюється і засинає під приємну музику або колискову матері. Приємна музика заспокоює, піднімає настрій, підвищує життєвий тонус.

Список використаних джерел:

1. Арт-педагогіка и арт-терапия в специальном образовании: Учебник для вузов / Е. Медведева, И. Левченко, Л. Комиссарова, Т. Добровольская. Москва: Академия, 2001. 248 с.
2. Деркач О. Реалізація виховного потенціалу арт-педагогіки в умовах навчально-виховного процесу початкової школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 «Теорія і методика мистецької освіти». Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 8 (13). С. 155-159.
3. Куненко Л. Використання арт-педагогічних методів у корекційній педагогіці. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Сер.: Педагогіка. 2009. Т. 108. Вип. 95. С. 47-50.
4. Пріма Р., Алексінцева Т. Артпедагогіка як наукове поняття: аспекти сутнісної характеристики. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2016. №1. С. 27-38.
5. Тадеуш О. Арт-педагогіка як полі функціональна технологія навчання, виховання та розвитку особистості. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 170. 2018. С. 118-122.